

130 ÉVE SZÜLETETT SZEGED ÚJJÁTEREMTŐJE

Velünk élő Klebelsberg

A két világháború közötti időszak legnevesebb kultúrpolitikus, a Tisza-parti városunkat régióközponttá erősítő Klebelsberg Kunó 130 éve született. Szeged egykori országgyűlési képviselője a fogadalmi templom kriptájában nyert örök nyugalmat.

Klebelsberg Kunó széles körű műveltsége rendkívüli munkaintenzitással párosult.

A hatalmas áldozatokat követelő vesztes világháború, az azt követő megosztó forradalmak, majd az ezeket lezáró igazságtalan párizsi békediktátum történelmünk legsúlyosabb időszakát hozta el. A reménytelen helyzetben, melyben a nemzet pusztá léte forgott kockán, Klebelsberg zseniális kiutat talált: „ma, amikor kezünk annyi téren megvan kötve, a szellem régióiban korlátlanul cselekedhetünk...

Hazaszeretet

„Mi a kötelessége az idegen nevű magyarnak? Az, hogy hazáját jobban szeresse, és többet dolgozzon érte... Mert háromféle magyar hazafiság van: szónokló, kesergő és alkotó hazaszeretet” – válaszolta Klebelsberg Kunó az öt félig német származása miatt támadóknak.

Lehet egy nemzetet szegény nyé, koldussá tenni, de ha a nemzetben lakozó szellemi és erkölcsi erőket megtartani és gyarapítani képesek vagyunk, akkor a nemzet nincs elveszve, és mindent vissza lehet szerezni”.

A tudomány, az oktatás, a kultúra és a sport felvirágoztatására a nemzeti termelés

Dombormű is emlékeztet arra, hogy Klebelsberg alapította az egyetemet, „hozatta” Kolozsvárról
FOTÓK: GYENES KÁLMÁN

10-15 százalékát fordította, mely nemzetközi viszonylatban is párját ritkító.

Csodálatos érzéssel ismerte fel a természettudományok, a biológia fejlesztésének fontosságát. Így született meg Szegeden az első hazai Nobel-díj, mellyel Szent-Györgyi Albert ajándékozta meg egyetemét, városát. Ez realizálódott Jancsó kapszaicin-, Rusznyák P-vitamin-, flavonoid-kutatásaiban. Ezen koncepció születőtte lett – Péter László szerint – a Szegedi Biológiai Központ, napjainkban pedig a Dudits

Dénes akadémikus által megálmodott, nagy reményű Biopolisz. Nem kevesebb dicsőséget hoztak a szegedi matematikusok (például Haar, Kerékjártó, Riesz, majd Szőkefalvi, Kalmár), vagy Bay Zoltán fizikus.

Klebelsberg építtette ki a korábban nem létező állami szintű amerikai (mint a Rockefeller Alapítvány), angol, francia kapcsolatokat. A Nyugaton létesített magyar intézetekben, Collegium Hungaricumokban ösztöndíjasaink ezrei tanultak.

A szegedi Dóm tér és épü-

letei, a fogadalmi templom világhírű orgonájával, a szabadtéri játékok ma is élő kulturális-tudományos öröksége, melyet szeretett városának adott. Több tucat iskolája Szegeden – például a főiskolai gyakorló, a rókusi – és környékén (Mórahalom, Domszék, Ruzsa, Rösze) ma is az oktatás, a kultúra fellegvára.

Klebelsberg Szegedet mezővárosból az egész világra kizugárzó egyetemi tudományos és diákvárosá, egyházi és régióközponttá tette.

HENCZ PÉTER

Magyarpécskától Szegedig

Gróf Klebelsberg Kunó 1875. november 13-án látott napvilágot Magyarpécskán, Arad vármegyében. Apai ágon tiroli ősei katonák voltak a XVI. század óta, a grófi címet egyikőjük Buda visszafoglalásakor szerezte. Édesanyja dunántúli középmesek leszármazottja volt. Édesapját korán elvesztette, s Székesfehérvárra költöztek, ahol a ciszterci rend iskolájában tanult. Katolikus hite és erkölcsi elkötelezettsége egész életét meghatározta. Bár őt is katonának szánták, mégis jogot tanult Budapesten, Bécsben, Münchenben, a Sorbonne-on államtudományokat. Tör-

ténelmet és közgazdaságtant is hallgatott. Végigjárta a közigazgatási ranglétrát: például 1898-ban a miniszterelnökség munkatársa, 1910-től a Közigazgatási Bíróság bírójá, Tisza István második kormányában 1914-től a Vallás és Közköztudásügyi Minisztérium államtitkára, 1917–18-ban a Nemzeti Munkapárt, 1920 és 1931 között a Keresztény Nemzeti Párt, 1922-től az Egységes Párt képviselőjeként az országgyűlés munkájában vett részt. 1926-tól ismét Szeged országgyűlési képviselője volt. A Bethlen-kormányban 1921-ben belügyminiszterként, majd

1922 és 1931 között vallás- és közoktatásügyi miniszterként dolgozott. Alkotóereje teljében 1932-ben váratlanul paratífusz-fertőzéssal halt meg. Kossuth búcsúztatása óta gáspaszertartáson nem vett részt annyi ember, mint Klebelsberg Kunó temetésekor. A szegedi fogadalmi templom kriptájában nyert örök nyugalmat. Felesége 32 évvel élte túl, a kommunista önkényuralom mindenétől megfosztotta és a félig vak asszonyt a Hortobágyra internálta. Hamvas püspök vette magához a szegedi püspökségre, 1964-ben halt meg, férje mellett nyugszik.

PODMANICZKY SZILÁRD

Huszonnégy évszak

(őszi napló)

A hazaindulás előtti utolsó napok ugyanolyan lassan telnek, mint fél évvel ezelőtt, a kiutazás előtti napok. Minden mozdulat és mozdítás az indulás pillanatába fókuszálja, hajtja a dolgokat, az időt. Másik élet volt ez, egy olyan másik, amire gondolni se mertem volna. És most vége, lepergett. Fél év elég nagy idő ahhoz, hogy megszokja új életét az ember, főleg, ha jó. De vajon mire fogom cserélni? Mert hiába vár ugyanaz, ami volt, nem ugyanaz az ember megy vissza, aki volt. Ferdinandy György barátom, az örök hazatérő és örök idegenbe vágyó kérdezte már itthon a telefonban: És milyen volt hazajönni? Nem tudom még pontosan, válaszoltam, csak azt, ha valakinek negyvenévesen fél évre megmutatják a teljes szabadságot, megmutatják, miféle más minőségű élet élhető innen 1200 kilométerre, majd ismét a régit kell élnie, ebből még nagy zűrök is támadhatnak. Egyet tehetek, mondtam, valahogy megpróbálom magammal hozni azt. De mit? Valamit, amiről csak hetek, hónapok múlva tudom meg, hogy mi.

Az indulás előtti napon, majd szétpattantak az idegeim a feszültségtől. Délután hatkor fekvés, háromkor ébresztő, és addig csak pakolni és pakolni, itteni életem minden nyomát saját kézzel eltüntetni. Délután kettőkor levittem a hegyről a szétválogatott szemetet a városba. Az alternatív hulladékgyűjtőben üveg színénként, műanyag palackok és papír külön, elemek egy kis tartóba, és persze más helyre karton- és más helyre az újságpapír. Útban hazafelé egyszer csak meglátom a kocsimat, a feleségem vezet, megáll, a kocsit lefuttad. Próbálja újra indítani, nem indul. Na, ne! Az utolsó napon, eddig egy pöccre indult, és most a hazaút előtt megadja magát? Bekapcsolja a sárga vészvillogót, és akkor látom, hogy az ugyanolyan típusú és színű kocsinak zugi rendszáma van. **Mi történik?** Hirtelen megfordul a fejemben, hogy csak álmodtam az egész ösztöndíjat, és mi valójában itt élünk, Svájcban. Nem kell hazamenni. És most, az utolsó pillanatban fölébredek és helyére kerül minden. De ahogy közelebb érek a kocsinhoz, már látom, nem a feleségem vezet. Közben indítani próbálja. Zavaromban nem tudom, melyik érzés az erősebb. A csalódás, vagy a megnyugvás, hogy nem romlott el a kocsit. A lefuttadt autón nem tudok segíteni, emlékeim

szerint a számítógép-vezérlését már nem lehet betolni. Fújtatva indulok fölfelé, „haza”. Alig, hogy fölérlek a kolostor udvarába, jön szembe a feleségem, kocsikulcs a kezében, azt mondja, föláll a bejáratához, hogy könnyebb legyen a bőröndöket pakolni. Jól van, mondom, a sztorit majd később elmesélem. Beül, becsukja az ajtót, beteszi a kulcsot, indít. Ugyanaz a hörgő hang, mint tíz perccel ezelőtt az utcán. A kocsit ugyanúgy nem indul. Fogom a fejem és kis híján kiabálok. Ez nem lehet igaz! Ilyen nincs! Mi ez? Egyazon színű és típusú kocsik összeesküvése? Elromlott bennük az idő kód? Apácák figyelnek az ablakból. Próbáld újra, mondom. Az indítómotor pörög, de nem kapja el. Hagyjuk, beköpi a gyertyát. Be kéne lökni, gondolom, de hát nem lehet belökni. Aztán mégis, az idegtől erőre kapva kitolom a parkolóból az egytonnás kocsit, és ezzel a lendülettel föltolom egy enyhe ívű emelkedőn, de tovább már nem bírom. Jönn az olasz-svájci szobrász, Cinzia, csupa por, az előbb tette le a márványpolírt. Hőféhér kézzel ő is nekifekszik a motorháztetőnek, az én erőm megtartja a tonnát, az övé lassan tolja föl az emelkedőn, hogy ki tudjunk fordulni az udvari parkolóból. Sikerül. A kocsit megtoljuk, a lejtőn egyesben fut, az indítómotor hörgő, nem kapja el. Talán a magyar szentségelést nem értik itt. Már az utcán járunk, újra nekifeszülünk, hátha, de a kormányzár nem nyílik, majdnem beletolom egy várakozó autóbó. A szobrász szerint a kolostor kertésze mindenhez ért, és az előbb kint gyomlált a kertben. Elmegy érte, de hiába, fölcsúszott. Mindenképp szerelő kell, nem ússzuk meg, pedig az ilyesmi nem csekélység. És az utolsó napon! Végre jön a kertész, ő spanyol, angolul egyáltalán, németül alig ért. Széttárja a karját, szerviz, szerviz, ismételteti. Kősz, mondom, astala vista, ez magamtól is megvolt. Még egy utolsó próba, ebben megegyezünk, kis ima, könyörgés az autóhoz, de ha nem megy, jöjjön a szerviz. Nekirugaszkodunk, már csak egyedül tolom, most másfajta hangot ad, hurutol, mintha kiköpné valamit, és fölzug a motor. A kocsit egy kanyarral kifordul a főútra, és úgy eltűnik, mintha hazaindult volna.

Egy egész hét csak búcsúzkodással telt. Búcsúreggelin fogadtam az alapítvány, kávék, sajtok, szalámik, teák, de nekem csak egy gyümölcsle ment le a torkomon. Valahogy továbbra se tudom érzelmileg földolgozni az egészet. Érttem én, hogy lejárt az ösztöndíj, csakhogy ez nem egyszerű ösztöndíj volt, hanem **egy másik élet,**

Fejlesztés számokban

A művelődés fejlesztését a politikai felemelkedés előkészítőjének tartotta Klebelsberg Kunó. De tevékenységében hangsúlyt kapott a népegészségügy és a tudatos sportpolitika is.

Magyarországon először Klebelsberg dolgozott ki tudománypolitikai koncepciót, s 1934-ben létrehozta az Országos Természettudományi Tanácsot, az anyagi támogatás biztosítására az Országos Természettudományi Alapot. A Széchenyi Tudományos Társaság 1927-es megalapításával az üzleti világ befolyásos embereit hozta kapcsolatba a tudósokkal, a kutatások támogatása érdekében. Nagy súlyt helyezett a Pozsonyról Pécsre költözött Erzsébet Tudományegyetem, a Kolozsvárról Szegedre telepített Ferenc József Tudományegyetem, valamint a debreceni Tisza István Tudományegyetem fejlesztésére. Felépíttetett továbbá 21 klinikát és három főiskolát – a testnevelésit Budapesten, a szegedit és a soproni erdőszetét –, valamint a Tihanyi Biológiai Intézetet.

Az 1926. évi VII. törvénycikk alapján három év alatt 5784 tantermet és 2278 tanítói lakást építtetett. Az iskolán kívüli népművelés fejlesztésére 1555 népkönyvtárat, 1500 iskolakönyvtárat és 500 óvodát is felállított. Ezzel párhuzamosan végezte el a polgári iskolák és a középiskolák reformját, a középiskolák tananyagának korszerűsítését, a tankötelezettiséget 16 éves korra emelte.

Nagy hangsúlyt helyezett a népegészségügyre, az egészségügy legsürgősebb feladatának a gyermekbetegségek elleni harcot tartotta. Törvénnyel szabályozta a tehetséges falusi gyermekek felkutatását.

Klebelsberg valósította meg először hazánkban a tudatos sportpolitikát és sportdiplomáciát, létrehozta a már említett Testnevelési Főiskolát, a Magyar Olimpiai Bizottságot, megépíttette a margitszigeti Nemzeti Sportuszodát.

S. Á.

Emlékdíjak

Az SZTE Klebelsberg Kunó-díját azok kaphatják meg, akik a szegedi egyetemen jelentőset alkottak és a tudományos eredmények, kulturális értékek nemzetközi megismertetéséhez nagymértékben hozzájárultak. A Gróf Klebelsberg Kunó Alapítvány 2002-ben alapította a Klebelsberg-díjat tudományos, egyházi és közéleti személyiségek elismerésére.

egy jobb. És most itt ülnek körülöttem a jótevők, eszegetnek, iszogatnak, és nagy valószínűséggel ilyen formában már soha többé nem találkozunk. Ez engem megrendít. Ők itt maradnak, a munkájukat végzik, a sokadik vagyok, akitől elköszönnek. Csakhogy az én munkám: megélni a világot. És egy kézfogás nem egyszerű búcsú, hanem egyfajta vég. Tudta a fene, hogy ez ilyen érzelmekkel jár. A fél év alatt több mint száz rajzom készült el, átdom az alapítványnak. Csodálkoznak. Másolatok, kérdezik. Nem, ezekből csak egy van, ebben a dossziében, mondom. Még erősebben csodálkoznak. Talán sikerül bennük is érzelmeket ébresztenem, nem mindennap kapnak ilyen ajándékot. Hm, olyan voltam, mint a gyerekét remegve, nyugatra juttató apa. Legalább a rajzaimat tudjam biztos helyen.

Aztán elbúcsúztunk az utolsó két hétben szerzett váratlan, idős, de annál kedvesebb barátoktól, Margrettől és Jean-Frederic Schnydertől. Margret kis könyveket készít, 50-100 példányban. Ha csak pár oldalas a könyv, maga fűzi össze a lapokra nyomtatott szöveget, és idővel minden barátunk ajándékoz, boltba soha nem viszi. Néhány regényét saját pénzén nyomtatta ki, kiadó nélkül, azok is a barátok könyvszekrényén végezték. Szokatlan és szép ez a hívság és kivágóság nélküli írói világ, amely önmagából merítve erőt nem a sikert hajszolja, s nem azt tartja fokmérőül. **Örök példa** marad. Jean-Frederic fest, és méghozzá nem is akárhogyan. Ússék csak be a nevét a Google-ba, meglátják a mester műveit. Mert mester, öntörvényű, nem magyarázkodó, de éles szemű és kritikus ember, aki egyik könyvében csak autópályákat fest, a másikban leporellón kihajtható, folyamatos fotóutat mutat Zug és Baar között. És sorolhatnám elképesztő ötletekből táplálkozó munkáit, melyek értelmére néha rákérdeztem, de ő csak a vállát rántotta, as you like it, ahogy tetszik.

Elbúcsúztunk az apácáktól, Anna nővértől, elköszöntünk a farmer házaspártól, akik fél évig elláttak zöldséggel és gyümölcssel. Fréni lába épp bekötte, alig megy rá a papucs, **belerúgott az ajtóba.** Kell is a burleszt, a búcsúzást nehéz megúszni pusztán hidegvérrel.